

International Journal of Social Sciences

ISSN: 2587-2591

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.30830/tobider.sayi.10.8>

Volume 6/1 Spring

2022 p. 162-179

**YABANCI DİL OLARAK RUS DİLİ DERSLERİNDE TÜRK ÖĞRENCİLERE
CİNSİYET KATEGORİSİNİN ÖĞRETİLMESİ
(BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ TURİZM İŞLETMECİLİĞİ
VE OTELCİLİK YÜKSEKOKULU GASTRONOMİ BÖLÜMÜ
ÖĞRENCİLERİYLE UYGULAMALI ÇALIŞMA)**

**TEACHING THE GENDER CATEGORY TO TURKISH STUDENTS IN RUSSIAN
LANGUAGE COURSES AS A FOREIGN LANGUAGE
(THE PRACTICAL WORK WITH STUDENTS OF GASTRONOMY AND
CULINARY ARTS' DEPARTMENT OF SCHOOL OF TOURISM AND HOTEL
MANAGEMENT OF BURDUR MEHMET AKIF ERSOY UNIVERSITY)**

Tülay AKBABA*

ÖZ

Ural-Altay dil ailesine mensup olan Türkçe ve Hint-Avrupa dil ailesine mensup olan Rusça dil yapıları, söz dizimi, fonetik sistemi gibi birçok konuda farklılık göstermektedir. Bu farklılıklardan birisi isimlerin dilbilgisel cinsiyet kategorisidir. Rus dilinde isimlerin biçimsel açıdan cinsiyet kategorisi mevcutken, Türk dilinde böyle bir durum söz konusu değildir. Rusçada cinsiyet kategorisi sıfatlar, sayılar, zamirler, fiillerin geçmiş zamanları ve sıfat-fiillerin oluşumunu etkileyen önemli bir dilbilgisi konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Rus dili kendi içinde çok fazla sayıda kurallara sahip sistematik bir dil olmasına rağmen aynı zamanda çok sayıda da istisna içermektedir. Bu nedenle yabancı dil olarak Rusçayı öğrenen Türk öğrenciler birçok zorluk yaşamaktadırlar. Bu çalışmada, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Gastronomi Bölümlerinde ikinci yabancı dil olarak Rus dilini zorunlu bir ders olarak okuyan öğrencilere ders saatleri de göz önüne alınarak kısa sürede isimlerin cinsiyet kategorisinin öğretilmesi üzerine temel prensipler anlatılmaktadır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, ORCID ID: 0000-0002-0430-9633, E-mail: takbaba@mehmetakif.edu.tr, Burdur, Türkiye.

Bu çerçevede öğrencilere sunulmuş olan detaylı tablo eşliğinde cinsiyet kategorisi konusuna giriş yapılmıştır. Bu hususta cinsiyet kategorisi morfolojik açıdan incelenmiştir. Eril, dişil ve nötr cinslerini tanıyabilmek için tüm kurallar örneklendirmelerle desteklenmiştir. Akabinde sahiplik zamirleri ve niteleme sıfatları eşliğinde isimlerin cinsiyet kategorisi konusu pekiştirilmeye devam etmiştir. Konunun öğretimi süresince öğrencilerin yaşadıkları zorluklara, yapılan hatalara, çözüm önerilerine ve alıştırma çeşitlerine değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Rusça, Türkçe, İsimler, Cinsiyet Kategorisi, Öğretim Metotları.*

ABSTRACT

Turkish language that belongs to the Ural-Altai linguistic family and the Russian language that belongs to Indo-European linguistic family differ greatly in terms of their grammatical construction, syntax, and phonetic systems. One of these differences is the grammatical gender (gender agreement) category of nouns. While the nouns have gender category morphologically in Russian, this is not the case in Turkish. Gender category in Russian appears as a significant grammatical issue that affect adjectives, numbers, pronouns, past tenses of the verbs and formation of participles. Although the Russian is a very systematic language with a great number of rules, it also contains various exceptions. Thus, Turkish students who learn Russian as the foreign language experience great difficulties. In this study, basic principles on teaching the gender categories of the nouns in a short time considering the course hours of the students at Gastronomy Department of Tourism and Hotel Management School of Burdur Mehmet Akif Ersoy University, who takes Russian as a compulsory second foreign language course. Within this framework, the students are introduced a detailed table of gender categories. To that effect, gender category has been analyzed in morphologically. All rules are supported with examples to get to know masculine, feminine and neutral nouns. Afterwards, gender categories of the nouns are further emphasized with possessive pronouns and qualifying adjectives. The difficulties experienced by the students, the mistakes made, solution offers and types of exercises are dealt with.

Keywords: *Russian, Turkish, Nouns, Gender Category, Teaching Methods.*

Giriş

TOBİDER

Dünyanın en zor dillerinden biri sayılan Rus dilinin sistematik bir şekilde öğretilmesi ve öğrenilmesi cinsiyet kategorisiyle başlamaktadır. Rus dilinde cinsiyet kategorisi semantik, morfolojik ve sentaks gibi birçok alanı birbirine bağlayan önemli bir dilbilgisi konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk dilinde Rus dilinde olduğu gibi cinsiyet kavramı olmadığı için Rusça öğrenen Türk öğrenciler bu hususta birçok zorlukla karşılaşmaktadır.

Söz konusu cinsiyet (gender) kavramının Latincedeki karşılığı genus ‘cins, tür’ kelimesidir. Sofistlerin en önemli ve kurucu filozoflarından biri olan ünlü Yunan düşünür Protagoras M.Ö. 5.yy’da cinsiyet kategorisini eril, dişil ve nötr olmak üzere üçe ayıran ilk kişi olarak bilinmektedir (Antichnye teorii jazyka i stilja, 1936: 15). Protagoras’ın fikirlerini geliştiren ise Aristoteles olmuştur. Aristoteles, Protagoras’dan farklı olarak nötr yani üçüncü cinsiyete ‘aradaki cinsiyet’ kavramının verilmesini uygun görmüştür.

19.yüzyılın önde gelen dilbilimcileri N. I. Greç (Greç, 1827), A. X. Vostokov (Vostokov, 1831) ve G. P. Pavski (Pavski, 1841-1842) cinsiyet kategorisini tanımak için iki yöntem önermişlerdir: 1) Canlıların adlandırılmasında o isimlerin anlamına göre; 2) Cansızların adlandırılmasında kelimelerin sonunda yer alan harflere göre.

İsimlerde canlı kategorisi canlı varlıkları adlandırır. Örneğin; erkek kardeş (брат), kız arkadaş (подруга), tilki (лиса), fil (слон) gibi. İsimlerde cansız kategorisi ise araba (машина), ağaç (дерево) gibi nesnelerin yanı sıra olayları, olguları, eylemleri, durumları, nitel özellikleri ifade eder. Örneğin; (fırtına (буря), öğrenme, inceleme (изучение), dinlenme (отдых), güzellik (красота) gibi. Bu açıklamaya istinaden geleneksel Rus dilbilgisi kuramında canlı ve cansız ayrımının ne şekilde yapıldığını görmekteyiz.

A. M. Peshkovski, L. Bloomfield, J. Kurylowicz, P. S. Kuznetsov, V. V. Vinogradov, A. V. Bondarko, A. A. Zaliznyak, I. P. Muchnik, O. G. Revzina, V. N. Yartseva ve birçok diğer dilbilimci cinsiyet kategorisinin tanımına, önemine ve bu konuyu anlama sürecinde ortaya çıkan zorluklara dikkat çekerek bu yöndeki fikirlerini çalışmalarında dile getirmişlerdir.

V. V. Vinogradov, “Dil Bilgisi Öğretimi” (Vinogradov, 2001) adlı çalışmasında cinsiyet kategorisine dair kapsamlı açıklamalarda bulunmuştur. V. V. Vinogradov, çağdaş

Rus dilini oluşturan tüm isimlerin, sadece her zaman çoğul olarak (pluralia tantum) kullanılan kelimeler haricinde eril, dişil ve nötr olmak üzere üç cinsiyetten birine ait olduğunu belirtmiştir (Vinogradov, 1986: 59).

A. V. Bondarko'nun klasik tanımına göre "Dilbilgisel kategori, homojen bir anlamla birbirine zıt olan bir dizi dilbilgisi formları sistemidir, işlevsel-semantik alan kavramı ile ilişkilidir (Bondarko, 2003: 22-25).

Jan Baudouin de Courtenay'ın tanımına göre "Dünyadaki dillerin büyük çoğunluğu neredeyse cinsiyet ayrımı yapmıyor. Örneğin, Rus dilinin özelliği olan eril, dişil ve nötr (veya en azından sadece eril ve dişil) cinsleri arasındaki ayrım, yalnızca Hint-Avrupa dillerinde bulunur. Cinsiyeti ayırt eden başka diller olduğu doğrudur, ancak bu ayrımın temeli, dillerimizin temelinden önemli ölçüde farklıdır" (Rumyantseva, 2016: 29-30). Bu açıklamadan yola çıkarak Rus dilini öğrenen öğrencilere Türk dilinde de cinsiyet kavramının olduğunu, ancak Rus dilinden farklı bir şekilde yapıldığını söylemek gerekmektedir. Dil öğrenen öğrencilerin psikolojisini düşünerek konuya bu şekilde giriş yapmak başarı oranını olumlu bir şekilde etkileyecektir. Bunun amacı öğrencinin kendi ana dilinde, öğrendiği dildeki gibi olmayan bir kavramı öğretmeye çalışırken korku engelini ortadan kaldırmaya çalışmaktır. Bu hususta Türkçenin cinsiyet kategorisinin farklı boyutlarını barındıran bir dil olduğunu ve "Türkçede cinsiyet yoktur" gibi bir genelleme ancak "dilbilgisel cinsiyet" için söz konusu olabilir bilgisini aktarmak gerekmektedir (Kerimoğlu ve Doğan, 2015: 158-159). Caner Kerimoğlu ve Gökçe Doğan'ın çalışmasında belirtildiği üzere:

a. Türkçede dilbilgisel cinsiyet açısından yaygın bir işaretleme sisteminin bulunduğu söylenememektedir. İmparatoriçe, patroniçe; Tanrıça, begüm, hanım vb. örneklerdeki +içe, +ça, +um ekleri dikkat çekse de bunların üretici olmadığı ve birkaç örnekte sınırlı kaldığı görülmektedir.

b. Türkçedeki en belirgin cinsiyet görünümü sözlüksel cinsiyettir. Sözlüksel cinsiyet bildiren tavuk-horoz, kadın-erkek, bay-bayan gibi sözcüklerin hem tek başına hem de isim niteleyicisi olarak (kadın futbolcu, erkek hemşire vb.) kullanılmasıyla kendini göstermektedir.

c. Gizli cinsiyet de sözlüksel cinsiyetin bir türüdür. Örnek olarak genç, çocuk gibi sözcüklerde bir gizli cinsiyetten söz etmek mümkündür.

d. Türkçe, sözcüklerin büyük oranda “eril” çağrışımlara sahip olduğu bir dildir (A.g.e., 159).

Bu bakımdan Rus dilini öğrenen Türk öğrencilere cinsiyet kategorisi konusu öğretilirken karşılaştırmalı bir analiz yapılarak bilgi aktarımı yapılırsa öğrencilerin bu konuyu benimseme ve anlama oranları artacaktır.

Çalışmamızda Rus dilinde isimlerin hangi kurallar çerçevesinde eril, dişil ve nötr cinsiyetine ayrıldığı, bu ayırım süresince karşılaşılan zorluklar, çözüm önerileri ve alıştırmalar çeşitleri üzerinde duracağız.

Rus Dilinde Dilbilgisel Cinsiyet Kategorisi Öğretiminin Temel Prensipleri

Bilindiği üzere Rus dilinde cinsiyet kategorisi canlı ve cansız kategorisiyle ilişkilidir. Yukarıdaki açıklamalardan yola çıkarak cinsiyet kategorisi anlatılmadan önce öğrencilere “Кто это? (Bu kim?), Что это? (Bu nedir?)” konusu öğretilerek öncelikle Rus dilindeki canlı ve cansız kategorisine dikkat çekilmelidir. Bu konu anlatıldıktan sonra isimlerin cinsiyet kategorisine başlanmalıdır.

Rus dilinde tüm kelimeler tekil halde eril, dişil ve nötr olmak üzere üç cinse ayrılır. Çalışmamızda verdiğimiz bilgiler Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Gastronomi Bölümü 1. ve 2. sınıf öğrencileriyle yapılan derslerde ortaya konan temel prensipleri yansıtmaktadır. Rus Dili ve Edebiyatı bölümünü okuyan öğrencilerine anlatıldığı üzere değil, özellikle Rus dilini ikinci zorunlu ya da seçmeli yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin haftalık ders saatlerini de düşünerek¹ oluşturulmuş bu çalışma kısa zamanda dilbilgisel cinsiyet kategorisini ve temel ilkelerini anlatmaya ve anlamaya yöneliktir.

Yabancı dil olarak Rus dili öğreniminde ilk aşamada dilbilgisi çok önemli bir yer teşkil etmektedir. Her dilde olduğu gibi dilbilgisinde iyi bir temel oluşturmadan dilin diğer aşamalarında yol katetmek maalesef zor olmaktadır. Dilbilgisi aracılığıyla öğrenciler öğrenecekleri dilin dört temel becerisi olan dinleme, konuşma, okuma ve yazmaya ilk adımı

¹ Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Gastronomi Bölümünde 8 şube bulunmaktadır ve her bir şubenin haftada 3 saat Rusça dersi vardır. Detaylı bilgi için bkz.: <https://tyo.mehmetakif.edu.tr/icerik/1310/1028/ders-programlari>

atmaktadır. Bu kapsamda öğrencilerin özellikle Rus dilini öğrenirken önceden ikinci bir yabancı dil öğrenip öğrenmedikleri de önemli bir rol oynamaktadır. Gastronomi bölümü öğrencilerinin bir kısmı İngilizcenin yanı sıra Almancayı da orta seviyede bilmektedirler. Almancayı bilen öğrencilerin Rus dilindeki cinsiyet kategorisine başlarken daha az zorlanacakları anlaşılmıştır. Bunun nedeni Almancada da cinsiyet kategorisinin bulunmasıdır. Sadece İngilizce bilen ya da hiçbir yabancı dil bilmeyen öğrencilerin bu konuda biraz daha fazla zorlanacakları ilk dersten belli olmuştur. Ancak tüm bu zorlukların yazılı ve sözlü uygulamalı çalışmalarla azaldığı tespit edilmiştir.

Rus dilinde cinsiyet kategorisi isimlerle sözcük öbeklerinin, sıfatların, sayıların, zamirlerin, fiillerin geçmiş zamanlarının ve sıfat-fiillerin oluşumu ile yakından ilişkilidir. Jan Baudouin de Courtenay'ın dediği gibi “Rus dilinin kelime dağarcığının büyük zenginliğine, ifade gücüne, imgeselliğine rağmen, dilin gramer yapısı da bir ulusun düşünceye en yakın zihniyetini yansıtabilir” (Nurullina, 2015: 153). Bu noktada dilbilgisinde konuların birbiriyle sıkı sıkıya ilişkili olması Rus dilinin ulusal düşüncesini de ortaya koymaktadır.

İsimlerin hangi cinse ait olduğunun net bir şekilde bilinmesi, yabancı öğrencilerin sadece konuşmalarındaki hatasızlığı ve doğruluğu değil, aynı zamanda konuşma hızını da olumlu yönde etkilemektedir, çünkü cinsiyet kategorisi seçimindeki hatırlama ve tereddüt, konuşma eylemini olumsuz bir şekilde yavaşlatmaktadır. Birçok ders kitabında, isimlerin dilbilgisel cinsiyeti konusuna belirli bir ölçüde yer verilmiş olmasına rağmen, özellikle bu konuyu incelemek için metodoloji konusunda hâlâ belirsiz olan birçok şey vardır: Bazı ders kitapları, kelimelerin cinsiyetinin belirlenmesinde morfolojik araçlara göre başlamayı, bazı kitaplar ise sözdizimsel olarak başlamayı önermektedir.

Gastronomi bölümü öğrencileriyle yaptığımız çalışmada isimlerin cinsiyet kategorisinin belirlenmesinde morfolojik araçlara göre başlamayı tercih ederek Rus dilinde dilbilgisel cinsiyet kategorisi öğretiminin temel prensiplerini oluşturduğumuz aşağıdaki tablo çerçevesinde aktarmanın uygun olduğunu düşüncesine varmış bulunmaktayız.

Имя существительное (İsim)

Род имён существительных (İsimlerin Cinsiyeti)

Мужской род (м.р.) (Eril)	Окончание (Kelimenin sonunda bulunan harf)	Примеры (Örnekler)
	-а, -я	– дедушка, – дядя, – папа.
	- согласные	– друг, – муж, – студент, – товарищ, – дом, – карандаш, – музей, – урок.
	-ь	– гость, – зять, – царь, – день, – дождь, – камень, – картофель, – корабль, – пароль, – портфель, – путь, – рубль.
	-тель	– писатель, – покупатель, – преподаватель, – учитель, – выключатель, – двигатель.
	-арь	– календарь, – словарь, – январь.
Женский род (ж.р.) (Dişil)	-а, -я	– бабушка, – мама, – тётя.
	-а, -я	– аудитория, – дорога, – доска, – карта, – кухня, – лекция, – семья.
	-ь	– мать, – дочь, – свекровь.
	-бь, -вь, -ть, -зь, -чь, -шь, -щь, -дь, -жь	– дробь, – любовь, – лошадь, – тетрадь, – ложь, – связь, – кровать, – ночь, – мышь, – помощь.
	-ость, -исть, -есть	– свежесть, – тяжесть, – зависть, – ненависть, – бодрость, – возможность, – необходимость.
	-ль	– медаль, – модель.
Средний род (с.р.) (Nötr)	-о, -е, -ё	– окно, – метро, – письмо, – здание, – море, – кафе, – поле, – радио, – ружьё.
	-мя	– бремя, – время, – знамя, – имя, – пламя, – племя, – семья, – стремя.

*** Атташе, кофе: мужской род.

Oluşturduğumuz bu tablo çerçevesinde öğreteceğimiz ilk kategori eril cinsine aittir. Eril cinste hem canlı hem cansız ayrımı vardır. Özellikle erilde canlı olan bazı kelimeler Rus dilinde dişil sonu olan “-а ve -я” harfi ile bitmektedir. Bu kelimelere örnek olarak dede

(дедушка), amca, dayı (дядя) ve baba (папа) anlamına gelen sözcükler verilebilir. Bu kelimelerin biyolojik açıdan eril olduğunu; ancak biçimsel açıdan dişil sonu ile bittiğini öğrencilere bildirmek gerekmektedir.

Erilde ikinci aşamada sonu sessiz harfle biten hem canlı hem cansız kelimeler gösterilmelidir. Rus dili alfabesi öğretildikten sonra bu dilde yer alan sesli ve sessiz harf ayrımı temelinde öğrencilere sonu sessiz harf ile biten kelimelerin her zaman eril olacağı ifade edilmelidir. Rus dilinde 21 tane sessiz harf bulunmaktadır. Bu harfler sırasıyla б, в, г, д, ж, з, й, к, л, м, н, п, р, с, т, ф, х, ц, ч, ш, щ'dır. Akabinde örnek olarak erkek arkadaş (друг), kosa (муж), erkek öğrenci (студент), yoldaş (товарищ), ev (дом), kurşun kalem (карандаш), müze (музей), ders (урок) verilebilir. Ayrıca erkek isimlerini vermek de öğrencilerin Rus kültürüyle tanışmasına yardımcı olacaktır. Örneğin; Aleksandr (Александр), Vladimir (Владимир), Dmitri (Дмитрий), İvan (Иван), Mihail (Михаил), Nikolay (Николай), Oleg (Олег), Pavel (Павел), Sergey (Сергей) gibi.

Erilde üçüncü aşamada sonu yumuşatma işareti “-ь” ile biten hem canlı hem cansız kelimeler verilmesi uygundur. Örneğin; misafir (гость), damat (зять), çar (царь), gün (день), yağmur (дождь), taş (камень), patates (картофель), parola (пароль), evrak çantası (портфель), yol (путь), ruble (рубль) gibi.

Erilde dördüncü ve beşinci aşamalarda kelimelerin sonuna gelen son ekler olan “-тель ve -арь” ile oluşturulmuş kelimeler verilmelidir. Örnek olarak yazar (писатель), alıcı, müşteri (покупатель), üniversitede hoca (преподаватель), ilkokul, lise öğretmeni (учитель), elektrik anahtarı (выключатель), motor (двигатель), takvim (календарь), sözlük (словарь), ocak ayı (январь) verilebilir. Akabinde Rus dilinde yumuşatma işareti “-ь” ile biten tüm ayların eril cinsine ait olduğu belirtilmelidir. Şubat (февраль), nisan (апрель), haziran (июнь), temmuz (июль), eylül (сентябрь), ekim (октябрь), kasım (ноябрь) ve aralık (декабрь).

Dişilde birinci aşamada sonu “-a ve -я” ile biten canlı kategorisindeki kelimeler verilebilir. Örneğin; büyükanne, nene (бабушка), anne (мама), hala, teyze (тётя). Ayrıca birkaç Rus kadın ismini de vermek gerekmektedir. Örneğin; Anna (Анна), Darya (Дарья), Yekaterina (Екатерина), Ludmila (Людмила), Mariya (Мария), Olga (Ольга), Svetlana (Светлана), Tatyana (Татьяна), Yuliya (Юлия) gibi.

Dişilde ikinci aşamada sonu “-a ve -я” ile biten cansız kategorisindeki kelimeler verilebilir. Örneğin; derslik (аудитория), yol (дорога), tahta (доска), harita (карта), mutfak (кухня), ders (лекция), aile (семья) gibi.

Dişilde üçüncü aşamada sonu yumuşatma işareti “-ь” ile biten canlı kelimeler verilmesi uygundur. Örneğin; anne (мать), kız evlat (дочь), kaınvalide (свекровь).

Dişilde dördüncü aşamada “-брь, -вь, -дь, -жь, -зь, -ть, -чь, -шь, -щь” ile biten hem canlı hem cansız olan kelimelerden kesir (дробь), aşk, sevgi (любовь), at (лошадь), defter (тетрадь), yalan (ложь), bağlantı, irtibat (связь), yatak (кровать), gece (ночь), fare (мышь), yardım (помощь) verilebilir. Her ne kadar bu eklerle biten kelimeler dişil de olsa öğrencilerin mutlaka sözlüğe bakmaları gerekmektedir. Çünkü istisnalar olabilir. Örneğin; yağmur (дождь), defter (тетрадь) kelimeleri aynı sonlukla bitmesine rağmen “дождь” kelimesi eril, “тетрадь” kelimesi ise dişildir.

Dişilde beşinci aşamada sonu “-есть, -исть, -ость” son ekleriyle biten kelimelerden tazelik (свежесть), ağırlık (тяжесть), kıskançlık (зависть), nefret (ненависть), dinçlik (бодрость), olasılık (возможность), gereklilik (необходимость) verilebilir. Burada misafir anlamına gelen “гость” kelimesinin eril olduğu hatırlatılmalıdır. “Гость” kelimesinin “гостить” fiilinden türediğini ve -ость ekinin fiil kökünün bir parçası olduğunu belirtmekte fayda vardır. Ancak “бодрость, возможность, необходимость” kelimelerinin sıfat hallerinin “бодрый, возможный, необходимый” olduğunu ve bu kelimelere gelen -ость ekinin sıfatlardan isim türettiğini belirtmek son derece önemlidir.

Dişilde son aşamada sonu “-ль” ile biten örneğin; madalya (медаль), örnek, model (модель) verilebilir. Burada gemi (корабль) ve ruble (рубль) kelimesi tekrar verilerek aynı sonlukla bitmesine rağmen eril olduğu bilgisi hatırlatılmalıdır.

Nötrde ilk aşamada sonu “-о, -е, -ё” harfleriyle biten kelimeleri vermek gerekmektedir. Örnek olarak pencere (окно), metro (метро), mektup (письмо), bina (здание), deniz (море), kafe (кафе), alan, saha (поле), radyo (радио), tüfek (ружьё) verilebilir.

Nötrde ikinci aşamada sonu “-мя” ile biten kelimelerden yük, külfet (бремя), zaman (время), bayrak (знамя), isim (имя), alev (пламя), kabile (племя), tohum (семя),

üzengi (стремя) verilebilir. Sonu “-мя” ile biten kelimelerin her zaman nötr olduğu söylenmelidir.

Nötrde son olarak sonu “-e” ile bitmesine rağmen kahve (кофе) kelimesinin eril kategorisinde yer aldığı öğrencilere aktarılmalıdır. Bu hususta sonu “e” ile biten ateşe anlamına “атташе” kelimesini de örnek olarak vermek gerekmektedir. Bu kelimenin de eril olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Son olarak ise tablomuzda yer almamasına rağmen öğrencilere kısaca Rus dilindeki ortak cins konusundan bahsedip örnekler vermek gerekmektedir. Ortak cinse ait kelimeler hem eril hem dişil cinsi belirtebilir. Örneğin; doktor (врач), iş arkadaşı (коллега), yetim (сирота) gibi.

Ayrıca hazırladığımız bu tabloda kelimelerin vurguları da belirtilmiştir. Rus dilinde vurgunun yerini bilmeden okumak mümkün değildir. Dolayısıyla öğretilen her yeni kelimedede vurguyu öğrencilere söylemek oldukça önemlidir.

İsimlerin Cinsiyetinin Belirlenmesi Üzerine Alıştırma Türleri

İsimlerin cinsiyetini tanıma becerisinin pekiştirilmesi, isimlerin yalın halde tekil bulunmasıyla ilişkilidir. Ancak Rus diliyle yeni olarak tanışan öğrenciler isimlerin cinsiyet kategorisi üzerine ilk çalışmaları öğretmenin rehberliğinde veya sözlük yardımıyla yapabilirler. Bu hususta aşağıdaki alıştırma türlerini vermek yararlı olacaktır:

1) Resim aracılığıyla. İçeriği zor olmayan bir resim öğrencilere gösterilir. Örneğin; doktor (врач), öğretmen (учитель), okul (школа), hastane (больница), market (магазин) vb. Öğrenciler önce canlı, sonra cansız varlıkları öğrenirler ve öğrendikleri kelimeleri defterlerinde üç sütuna ayırıp not alırlar. Yetişkin öğrenci grubunda resimle çalışmak öğrencilerin derse olan ilgisini canlı tutmakta ve olumlu sonuçlar vermektedir.

2) Aynı anlamı taşıyan ancak cinsiyet yönünden ayrılan kelimelerin öğretilmesi yoluyla. Örneğin; erkek öğrenci – kız öğrenci (студент – студентка), erkek sporcu – kadın sporcu (спортсмен – спортсменка), erkek oyuncu – kadın oyuncu (актёр – актриса).

3) Çok sayıda kelimenin liste halinde verilmesiyle. En az yüz kelimelelik bir liste oluşturulup öğrencilerden kelimelerin cinsiyetlerini eril, dişil ve nötr şeklinde yazmaları istenir. İlk aşamada tüm kelimelerin hangi cinsiyete neden ait olduğu öğretmen yardımıyla açıklanır. İkinci aşamada ise hazırladığımız yukarıdaki tablo ve açıklanan kurallar eşliğinde öğrencilerden nedenleriyle birlikte hangi kelimenin hangi cinse ait olduğunu söylemeleri istenir.

4) İsim, zamir ve sıfatları içeren diyalog şeklindeki metinler aracılığıyla. Öğrencilere “Кто это? (Bu kim?), Что это? (Bu nedir?)” konusuyla ilgili basit cümleler içeren diyaloglar verilir ve bu diyaloglarda yer alan kelimelerin cinsiyetini üçe ayırıp yazmaları istenir.

5) Dinleme aracılığıyla. Öğrencilere basit diyaloglar içeren metinler dinletilir ve eril, dişil ve nötr cinsine ait duydukları kelimeleri yazmaları istenir.

6) Sahiplik zamirleri ve sıfatlar konusu bitene kadar öğrencilere öğrendikleri her yeni kelimenin cinsiyetinin sorulmasıyla. İsimler, zamirler ve sıfatlar konusu dilbilgisinde öğrenilen ilk konular olup cinsiyet kategorisi öğrencilerin zihninde tamamen oturana kadar öğrenilen her yeni kelimenin cinsiyetini sormakta çok fayda vardır.

7) Öğrencilerin kendi uzmanlık alanındaki kelimelerin verilmesiyle. Gastronomi bölümü okuyan öğrencilere hem genel Rusça üzerine hem de kendi mesleklerinde en çok kullanılan kelimelerin hazırlanıp bu kelimeleri cinsiyetlerini yazmaları istenir. Bu durum öğrencilerin derse ilgi oranını olumlu yönde artıracaktır. Bu hususta 3.maddede söylemiş olduğumuz listeye ek olarak elli kelimelelik bir liste daha hazırlanmıştır ve bu listeye mutfakta kullanılan kelimeler eklenmiştir. Sıfatlar ve zamirler konusu işlendikçe de öğrencilerin uzmanlık alanından yeni sözcükler eklenerek kelime bilgilerinin artışına yönelik adımlar atılmıştır. Her hafta bir önceki haftada öğretilen yeni kelimelerden birkaçı sorularak öğrencileri kontrol etme mekanizması da geliştirilmiştir.

Yukarıda saydığımız ve deneyim ettiğimiz alıştırmalar türleri sayesinde öğrencilerin Rus dilinde isimlerin cinsiyet kategorisini anlama ve kuralları pekiştirme oranı ciddi derecede artmıştır.

Öğrenciler isimlerin cinsiyetini belirlemeyi öğrendikten sonra onları şahıs zamirleri ve sahiplik zamirlerini aktarıp isimlerin cinsiyet kategorisini zamirlerle anlatmaya devam etmek gerekmektedir.

Sahiplik zamirleriyle isimlerin uyumu son derece önem teşkil etmektedir. Çünkü isimlerin cinsiyetine göre sahiplik zamirlerinin cinsiyeti de değişecektir. Bu konuda aşağıdaki alıştırmalar tavsiye edilebilir.

1) Aşağıdaki isimleri sahiplik zamirleriyle yazınız.

İsimler: kitap (книга), defter (тетрадь), tükenmez kalem (ручка), gün (день), havlu (полотенце).

Zamirler: Benim (мой, моя, моё), senin (твой, твоя, твоё), onun (его, её), bizim (наш, наша, наше), sizin (ваш, ваша, ваше), onların (их).

2) Parantez içindeki kişi zamirlerini sahiplik zamirlerine dönüştürüp yazınız.

Örneğin:

Это _____ книга (я).

Это _____ университет (мы).

Это _____ кухня (она).

3) Öğrendiğiniz kelimelerle sahiplik zamirlerini kullanıp diyalog yapınız.

Örnek:

– Чья это книга? – Это моя книга.

– Чей это университет? – Это наш университет.

Sahiplik zamirleriyle isimlerin cinsiyet uyumunda yapılan hatalara sıkça rastlanılmaktadır. Bu konunun öğretilmesinde ve öğrenilmesinde gerekli önem ve çaba gösterilmezse, hatalar tüm dil öğrenimi süresince devam edecektir. Örneğin: *Это наша квартира.*

Son olarak yapılması gereken Rusçayı başlangıç düzeyinde öğrenen öğrencilere niteleme sıfatlarını öğretip isimlerin cinsiyetine göre çekimlemek olmalıdır. Yukarıda da

belirttiğimiz üzere isimlerin cinsiyet kategorisi Rus dilinde birçok dilbilgisi konusunu birbirine bağlamaktadır. Sıfatlar konusunda isimlerin hem cinsiyet kategorisini hem de tekil-çoğul öğretimini sağlayan bir temel üzerinde tekrar yaptırmak gerekmektedir. Örneğin:

1) Aşağıdaki sıfatları ismin cinsiyetine göre çekimleyiniz.

- A) новый - дом, улица, здание, магазины.
- B) последний - автобус, страница, письмо, слова.
- C) тихий - голос, песня, танго, звуки.
- D) горячий - суп, вода, молоко, котлеты.

2) Parantez içindeki sıfatı kullanarak sorulara cevap veriniz.

- A) Какой это дом? (большой)
- B) Какая это песня? (русский)
- C) Какое это море? (синий)
- D) Какие это брюки? (летний)

3) Aşağıdaki tamlamalarda yer alan sıfatların sonluklarını yazınız.

- A) Сильн... ветер B) Жёлт... шапка C) Плох... письмо D) Добр... друзья
- E) Молод... повар

4) Öğrendiğiniz kelimelerle sahiplik zamirlerini ve sıfatları kullanıp diyalog yapınız. Örnek:

- Что это? – Это наш большой дом.
- Кто это? – Это моя дорогая подруга – Айше.

Özellikle yabancı dil öğretiminde en çok ihmal edilen konu dinleme becerisidir. Hem sahiplik zamirleri hem de sıfat konusundan sonra öğrencilerle dinleme yapılmalıdır. Metinde boş bırakılan yerleri doldurmaları istenebilir.

Rus Dilinde Dilbilgisel Cinsiyet Kategorisinin Belirlenmesinde Karşılaşılan Zorluklar ve Çözüm Önerileri

Yabancı dil olarak Rus dili derslerinde isimlerin cinsiyetinin öğrenilmesinde temel sorun, öğrenilen her bir ismin eril, dişil ya da nötr cinse ait olmasıdır. “Çelişki başka yabancı bir dille kıyaslandığında ortaya çıkmaktadır. Neden aynı semantik grup içinde yer alan *çavdar*, *arpa*, *buğday* (рожь, ячмень, пшеница) kelimeleri farklı cinsiyetlere sahip? Bu soru, Rusça öğrenen bir yabancıнын kafasını meşgul ediyor, ancak anadilindeki cinsiyet kategorisi ifadelerinin benzer çeşitliliği, kural olarak, dikkat çekmiyor” (Bragina, 1981: 69). Yapılan bu açıklamadan da anlaşıldığı üzere cinsiyet kategorisi Rusçayı öğrenen öğrencilerin kafasında çok sayıda soru işareti yaratmaktadır. Bu hususta karşılaşılan başlıca zorluklar aşağıdaki gibidir:

1) Dişil sonu ile biten eril canlı kategorisinde yer alan dede (дедушка), amca, dayı (дядя), baba (папа) gibi kelimeleri sahiplik zamirleriyle ve sıfatlarla çekimlerken bazen dişil kategorisini seçmektedirler. Öğrencilere bu kelimelerin biçimsel açıdan dişil olduğunu, ancak anlamları gereği eril olduğu için gelen sıfat ya da sahiplik zamirini eril kategorisinde çekimlemek gerektiğini birkaç kez belirtmek ve çok sayıda örnek vermek gerekmektedir.

2) Sonu “-мя” ile biten kelimeleri sıklıkla dişil kategorisine ait olarak değerlendirmektedirler. Bu sonlukla biten kelimelerin her zaman nötr kategorisine ait olduğu tekrar belirtilmelidir.

3) Sonu yumuşatma işareti “-ь” ile biten kelimelerin cinsiyetini belirlemede çok büyük zorluklar yaşamaktadırlar. I. M. Pulkina ve E. Zakhava-Nekrasova'nın da belirttikleri üzere yardımcı olan birkaç ek dışında sözlüğe başvurmak gerekmektedir (Pulkina ve Zakhava-Nekrasova, 2001: 25). Ancak diğer bir yandan bu tür kelimeleri sıfat tamlamaları ya da sahiplik zamirleriyle ezberlemek kelimenin cinsiyetini unutmamak açısından faydalı olacaktır. Örneğin; *гость – мой гость* (misafir – benim misafirim), *день – мой день* (gün – benim günüm), *жизнь – хорошая жизнь* (yaşam – iyi bir yaşam), *любовь – первая любовь* (aşk – ilk aşk).

4) Sonu “-й” ile biten kelimelerin cinsiyetini sıklıkla belirleyememektedirler. “Й” harfinin sessiz harf olduğu tekrar hatırlatılmalı ve bu harf ile biten kelimelerin her zaman eril kategorisinde olduğu ifade edilmelidir.

5) Sonu “-ой, -ый, -ий, -ая” ile biten her kelimeyi kural gereği sıfat olarak kabul etmektedirler. Öğrencilere “kahraman (герой), terzi (портной), nöbetçi (дежурный), işçi (рабочий), yemekhane (столовая), atölye (мастерская)” gibi örnekler verilerek bu sonluklarla biten birkaç kelimenin isim olduğu anlatılmalıdır.

6) Sadece çoğulda kullanılan kelimeleri önce tekile çevirip akabinde cinsiyetini belirtmektedirler. Örneğin; “terazi (весы), para (деньги), kot pantolon (джинсы), parfüm (духи), tatil (каникулы), konserve (консервы), makas (ножницы), gözlük (очки), büyük (усы), saat (часы)” gibi. Ancak sadece çoğulda (pluralia tantum) kullanılan kelimelerin herhangi bir cinse ait olmadığı tekrar hatırlatılmalıdır.

7) Sonu “e” ile biten ve kahve anlamına gelen “кофе” kelimesini genellikle nötr cinse ait olduğunu belirtmektedirler. Ancak bu kelime istisna olup eril cinse ait olduğu sıfat tamlaması eşliğinde hatırlatılmalıdır. Örneğin; sıcak kahve (горячий кофе), sert kahve (крепкий кофе).

8) Sonu “-и, -у, -э, -ю” ile biten kelimelerin hangi cinse ait olduklarını genellikle tespit edememektedirler. Örneğin; taksi (такси), yahni (ягн), sarıaban (алоэ), kaju (кешью). Bu tür harflerle biten kelimelerin genellikle başka bir dilden Rusçaya geçtiği ve nötr cinse ait olduğu belirtilmelidir. Ancak bu hususta da istisnalarla karşılaşmak mümkündür. Örneğin; hanım, kadın (леди), hanımefendi (фрау) kelimeleri “-и” ve “-у” harfi ile bitmesine rağmen biyolojik açıdan dişil kategorisine aittir. Bu yüzden anlamsal açıdan da dişil kategorisinde yer almaktadırlar.

Yukarıda saymış olduğumuz bu zorluklar isimlerin özellikle hangi cinse ait olduğunu belirlemede yaşanmış olan zorluklardır. İsmi halleri konusunda kelimelerin çekimlenmesi esnasında başka zorluklarla karşılaşılacak olunması doğal bir durumdur.

Hataların sayısını azaltmak için öğrencilerle çok sayıda yazılı ve sözlü bir şekilde alıştırmaları yapılması gerekmektedir.

Je. G. Azimov ve A. N. Şukin’in çalışmalarında belirttikleri üzere “Alıştırmalar, konuşma becerilerinin ve yeteneklerinin oluşum sırası ve gerçekte var olan konuşma eylemlerinin doğası göz önüne alındığında, artan dilsel ve işlevsel zorlukların artması

sırasına göre gerçekleştirilen amaca yönelik birbiriyle ilişkili eylemlerdir” (Azimov ve Şukin, 2009: 322).

Bu açıklamadan yola çıkarak aşağıdaki bilgilerin önemini vurgulamak isteriz:

1) Alıştırmalar sistematik bir biçimde kolaydan zora doğru olmalı ve bir bütünlük içinde olmalıdır.

2) Tek tip alıştırma sistemi yerine dört temel dil becerisini geliştirecek ve mutlaka öğrencilerin konuşma becerisine de etki edecek alıştırmalar tercih edilmelidir. Dilin önemli bir boyutu olan konuşma becerisi olmadan sözlü iletişimde başarılı olmak mümkün değildir. G. V. Kolşanski'nin ifade ettiği üzere “...dil münferit unsurlarını bilmek, örneğin: ayrı kelimeler, ayrı cümleler, ayrı sesler - dil yeterliliği kavramına bir iletişim aracı olarak atfedilemez... Dil yeterliliği, gerçek iletişime katılma yeteneği açısından değerlendirilmelidir” (Kolşanski, 1985: 13).

3) Alıştırmalar etkili, verimli ve ders süresi açısından ekonomik olmalıdır.

4) Alıştırmalar hitap ettiğimiz öğrencilerin uzmanlık alanına uygun olmalıdır.

5) Alıştırmalarda kaynak seçimine dikkat edilmelidir.

Doğru şekilde oluşturulmuş bir alıştırma sistemi, mümkün olan en kısa sürede öğrencilere Rus dilinde isimlerin cinsiyet kategorisini öğretmede başarı elde etmemizi sağlayacaktır.

Sonuç

Üçlü cinsiyet kategorisinin bulunduğu 26 dilden biri olan Rus dili sistematik bir şekilde kurallara bağlı olmasına rağmen çok fazla sayıda istisna içermektedir. Bu istisnai durumlardan ötürü öğrenciler çok sayıda zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. Rus Dili ve Edebiyatı dışında özellikle Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokullarında Rusçanın ikinci yabancı dil olarak okutulduğu bölümlerde kısa zamanda Rus Dilinde yer alan isimlerin cinsiyet kategorisini öğretmek için aşağıdaki birkaç metodun kullanılması faydalı olacaktır:

1) Öğrencilere Rus dilinde isimlerin cinsiyeti üzerine temel kuralları içeren bir tablo sunulmalıdır. İlk zamanlar kelimelerin cinsiyeti öğretmen eşliğinde hazırlanan tablo ve görsel materyaller yardımıyla hangi cinsin neden seçildiği açıklanarak öğretilmelidir.

2) Öğrencilere kendi uzmanlık alanlarından da kelimeler verilmelidir. Hem genel Rusça hem de ‘Turizmde Mesleki Rusçaya’ dair kelime listeleri oluşturulmalı ve bu kelimelerin cinsiyetini belirtmeleri farklı türdeki alıştırmalarla istenmelidir.

3) Özellikle en büyük zorluğun yaşandığı sonu yumuşatma işareti “-ь” ile biten kelimeler sahiplik zamirleri ve niteleme sıfatları eşliğinde verilmelidir. Bu şekilde öğrencilerin hafızasında daha kalıcı olması sağlanacaktır.

4) Öğrencilerin sıklıkla hataya düştükleri kelimeler öğretmen tarafından not alınmalı ve bu kelimelerin cinsiyetinin öğretilmesi üzerine sınıfta çeşitli oyun tekniklerinden yararlanılmalıdır.

5) Okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerini geliştiren alıştırmalar seçilerek isimlerin cinsiyeti zamirler ve sıfatlar konusu bitene kadar pekiştirilmeye devam edilmelidir.

KAYNAKÇA

Antichnye teorii jazyka i stilja (1936). sb. / pod red. O. M. Frejdenberg. Moskva; Leningrad: Socjkgiz.

Azimov, Je. G., Shhukin, A. N. (2009). *Novyj solver metodicheskikh terminov i ponjatij (teoriya i praktika obuchenija jazykam)*. Moskva: Izdatelstvo IKAR.

Bondarko, A. V. (2003). *Grammaticheskie kategorii: istolkovanie ponjatija, principy klassifikacii, mezhkategorialnye svjazi*. Grammaticheskie kategorii: ierarhii, svjazi, vzaimodejstvie. Materialy mezhdunarodnoj nauchnoj konferencii (Sankt-Peterburg, 22–24 sentjabrja 2003-go g.), 22-25, <https://goo.su/2mgq>

Bragina, A. A. (1981). Nabljudeniya nad kategoriej roda v russkom jazyke. *Voprosy jazykoznanija*, (5), 68-78.

Grech, N. I. (1827). *Prostrannaja russkaja grammatika, izdannaja Nikolaem Grechem*. T. 1. Sankt-Peterburg: V tip. izdatelja.

- Kerimoğlu, C., ve Doğan G. (2015). Türkçede Cinsiyet Görünümleri ve Çağrışımsal Zihniyet. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi XXXVIII*, 143-178.
- Kolshanskij, G. V. (1985). Lingvokommunikativnye aspekty rechevogo obshhenija. *Inostrannye jazyki v shkole*, No. 1, 10-14.
- Nurullina, G. M. (2015). Obuchenie kategorii roda v lingvokulturologicheskom aspekte kak odin iz priemov formirovanija jazykovej lichnosti uchashhihsja. *Filologicheskie nauki. Voprosy teorii i praktiki. Tambov: Gramota*, 3 (45), 152-155.
- Pavskij, G. P. (1841-1842). *Filologicheskie nabljudenija protoiereja G. Pavskogo nad sostavom russkogo jazyka: [v 3 t.]*. *Rassuzhdenie 2: Ob imenah sushhestvitelnyh*. Sankt-Peterburg: V tipografii Imperatorskoj Akademii Nauk.
- Pulkina, I. M., Zakhava-Nekrasova, E. B. (2001). *Russian. A practical grammar with exercises*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Rumjanceva, T. V. (2016). *Formirovanie lingvisticheskoy kompetencii inostrannykh studentov-medikov na materiale grammaticheskoy kategorii roda*. (Doktora tezi). <https://www.dissercat.com/content/formirovanie-lingvisticheskoi-kompetentsii-inostrannykh-studentov-medikov-na-materiale-gramm>
- Russkaja grammatika Aleksandra Vostokova, po nachertaniju ego zhe sokrashhennoj Grammatiki, polnee izlozhennaja* (1831). Sankt-Peterburg: tip. I. Glazunova.
- Vinogradov, V. V. (1986). *Russkij jazyk (Grammaticheskoe uchenie o slove)*: Ucheb. posobie dlja vuzov / Otv. red. G. A. Zolotova, -3-e izd., ispr. Moskva: Vysshaja shkola.